

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เมื่อกล่าวถึงศิลปะการแสดงโบราณของญี่ปุ่นที่ยังทรงคุณค่า และยังได้รับความนิยมจากผู้ชมชาวญี่ปุ่นเป็นอย่างสูงมาจนถึงปัจจุบัน คงไม่มีใครสามารถปฏิเสธได้ว่าละครคาบูกิ (歌舞伎) และละครหุ่นโจริ (浄瑠璃) เป็นหนึ่งในจำนวนนั้น ละครคาบูกิ เป็นการแสดงละครเวที ที่มีต้นกำเนิดมาจากการขับร้องและร่ายรำเมื่อประมาณปีค.ศ. 1603 แล้วได้รับการพัฒนาเรื่อยมา จนกระทั่งได้รับความนิยมอย่างสูงสุดในสมัยเอโดะ (江戸: ค.ศ.1603-1867) ถือเป็นศิลปะประจำชาติแขนงหนึ่งของญี่ปุ่น ปัจจุบันใช้นักแสดงชายล้วน ส่วนละครหุ่นโจริเป็นการแสดงละครหุ่นอันมีองค์ประกอบ 3 ส่วน คือ การพากย์ การเล่นเครื่องดนตรีซามิเซ็น (三味線) และการเชิดหุ่นขนาดใหญ่ เริ่มต้นมีมาตั้งแต่ราวต้นศตวรรษที่ 17 ต่อมาประมาณกลางสมัยเมจิ (明治: ค.ศ.1868-1912) ได้ใช้ชื่อเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า บุนระบุ (文楽)

ศิลปะการแสดงทั้งสองประเภทนี้ นอกจากจะได้รับความนิยมอย่างสูงสุดในช่วงเวลาเดียวกันแล้ว ยังมีส่วนเชื่อมโยงกันหลายประการ โดยเฉพาะในส่วนของบทละครนั้นได้แบ่งออกเป็นลักษณะใหญ่สองประเภทเช่นเดียวกัน ได้แก่ จิคะอิโมะโนะ (時代物) ที่เขียนขึ้นโดยใช้เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะเรื่องการทำสงครามของนักรบเป็นแหล่งข้อมูล และ เซะวะโมะโนะ (世話物) คือ ที่เขียนขึ้นโดยใช้เรื่องที่กำลังเป็นที่กล่าวขวัญถึงกันในหมู่ชาวบ้านทั่วไป อาทิ การฆ่าตัวตายคู่ การปล้นจี้ การยกพวกตีกัน ฯลฯ เป็นแหล่งข้อมูล

ชิกะมะทซุ มนสะอะมอน (近松門左衛門) เป็นนักประพันธ์บทละครคาบูกิ และบทละครโจริ ที่ได้รับการยกย่องให้เป็นหนึ่งในสามนักประพันธ์ผู้ยิ่งใหญ่ของสมัยเอโดะ มีชีวิตอยู่ระหว่าง ค.ศ.1653 - 1724 ชื่อจริงคือ ซุจิโมะริ โนะบุโมะริ (杉森信森) เกิดในตระกูลซามูไรแคว้นอะชิเต็น (越前) แต่ต่อมาบิดาได้กลายเป็นซามูไรไร้นาย จึงย้ายมาพำนักอยู่ที่เกียวโต ชิกะมะทซุเข้าศึกษาที่วัดคนโฌ (近松寺) ที่แคว้นโอมิ (近江) เขามีชื่อเสียงขึ้นมาด้วยการเขียนบทละครคาบูกิให้กับนักแสดงชะกะตะ โทงุโร (坂田藤十郎) “และนับตั้งแต่ช่วงปี ค.ศ.1684

* อีก 2 ท่านได้แก่ อิสะระะ ชะอิเกะกุ (井原西鶴) นักประพันธ์นิยาย มีชีวิตอยู่ระหว่าง ค.ศ.1642-1693 และมะทซุโอะ บะโฌ (松尾芭蕉) นักประพันธ์ร้อยกรอง มีชีวิตอยู่ระหว่าง ค.ศ.1644-1694

** ชะกะตะ โทงุโร (ค.ศ.1647 - 1709) เป็น นักแสดงละครคาบูกิ ที่ได้รับความนิยมเป็นอย่างสูง ในสมัยเอโดะ

เป็นต้นมา เขาได้เริ่มเขียนบทละครที่เกี่ยวข้องกับชีวิตคนทั่วไป โดยบทละครเรื่องที่ได้รับการกล่าวขวัญถึงมากในช่วงนั้นคือเรื่อง โยะทงุจิ โชะงะ (世継曾我) ในช่วงเวลาเดียวกันนั้นเขายังสนิทสนมกับทะเละโมะโตะ กิคุยู (竹本義太夫) * อีกด้วย บทละครเรื่อง ฌุซเซะ คะเงะกิโยะ (出世景清) ที่เขาเขียนให้แก่กิคุยู ในปี ค.ศ.1684 เพื่อนำไปจัดแสดงละครหุ่นโจรึนสองการ จัดตั้งโรงละครทะเละโมะโตะ (竹本座) ** นั้น ได้รับการตอบรับจากผู้ชมเป็นอย่างมาก เนื่องจากเป็นบทละครโจรึนที่หลุดพ้นจากภาพของโจรึนแบบเก่า*** แสดงให้เห็นภาพความจริง และมีลักษณะเฉพาะตัว นับเป็นการสร้างสรรค์บทละครโจรึนแนวใหม่ขึ้นมา แต่ในช่วงนี้ผลงานการประพันธ์ของเขายังเน้นไปทางด้านบทละครคาบูกิ มากกว่าบทละครโจรึน

ช่วงกลางปีเก็นโระกุ (元禄 : ค.ศ.1688-1704) นักแสดงโทกูโรได้เกษียณตัวเองออกจากโรงละครเดิม ทำให้ความสัมพันธ์ของชิคะมะทงุกับโรงละครทะเละโมะโตะแน่นแฟ้นมากยิ่งขึ้น เขาเริ่มประพันธ์บทละครโจรึนเป็นงานหลัก จนกระทั่งปี ค.ศ. 1703 บทละครเรื่อง โชะเนะสะกิ ฌินจู (曾根崎心中) ที่เขียนให้กิคุยู ได้รับความนิยมนอย่างท่วมท้นจากผู้ชม ทำให้เขาได้มาเป็นนักเขียนประจำโรงละครทะเละโมะโตะ ประพันธ์บทละครโจรึน ประเภทจิคะอิโมะโนะ และ บทละครโจรึน ประเภทเซวะวะ โมะ โนะออกมามากมาย จนกระทั่งสิ้นชีวิตในปี ค.ศ. 1724

ผลงานบทละครประเภท จิคะอิโมะโนะ มีประมาณ 70 เรื่อง ผลงานชิ้นสำคัญ อาทิ โยะทงุจิ โชะงะ ฌุซเซะ คะเงะกิโยะ โคะกุเซ็นยะ คังเซ็น (国性爺合戦) ฯลฯ ส่วนบทละครโจรึน ประเภทเซวะวะ โมะ โนะ มีทั้งหมด 24 เรื่อง ดังต่อไปนี้

* ทะเละโมะโตะ กิคุยู (ค.ศ.1651 - 1714) เป็นผู้พากย์ละครหุ่นโจรึน และเจ้าของโรงละครทะเละโมะโตะ ที่ชิคะมะทงุเป็นนักประพันธ์บทละครประจำอยู่

** โรงละครทะเละโมะโตะ เป็นโรงละครหุ่นโจรึน ตั้งอยู่ที่โอซากา ก่อตั้งเมื่อประมาณปี ค.ศ.1684 โดยทะเละโมะโตะ กิคุยู มีชื่อเสียงขึ้นมาด้วยการแสดงละครโจรึนผลงานการประพันธ์ของชิคะมะทงุ เลิกกิจการในปีค.ศ.1767

*** โจรึนแบบเก่า แปลงจากคำว่า โคะโจรึน (古浄瑠璃) หมายถึง โจรึนช่วงก่อนที่สไตส์การพากย์แบบกิคุยูจะถือกำเนิดขึ้น คือประมาณช่วงปีคังเออิ (寛永 : ค.ศ.1624 - 1644) ถึง ช่วงปีโจเคียว (貞享 : ค.ศ.1684 - 1688)

ตารางที่ 1 รายชื่อบทละคร โจรรูรี ประเภทเซวะโมะโนะ
ผลงานการประพันธ์ของชิกะมะทซุ มนสะเอะมอน

ที่	ชื่อ	ปีที่จัดแสดง ครั้งแรก	อายุ ผู้ประพันธ์
1	โชะเนะสะกิ ฉินจู (曾根崎心中)	ค.ศ.1703	51
2	ชะทซุมะ อูตะ (薩摩歌)	ค.ศ.1704	52
3	ฉินจู นิมะอิ เอะโตฉิ (心中二枚絵草紙)	ค.ศ.1706	54
4	อุทซูกิ โนะ โมะมิจิ (卯月の紅葉)	ค.ศ.1706	54
5	โสะริกะวะ นะมิ โนะ ทซุตุมิ (堀川波鼓)	ค.ศ.1707	55
6	โกะจูเน็งกิ อูตะเน็มบุทซุ (五十年忌歌念仏)	ค.ศ.1707	55
7	อุทซูกิ โนะ อิโระอะเงะ (卯月の潤色)	ค.ศ.1707	55
8	ฉินจู คะชะเนะ อิสุทซุ (心中重井筒)	ค.ศ.1707	55
9	ฉินจู ม้านเน็นโซ (心中万年草)	ค.ศ.1708	56
10	ทัมบะ โนะ โยะชะงุ มะชิยะ โนะ โคะมุโระบุฉิ (丹波与作待夜の小屋節)	ค.ศ.1708	56
11	โยะโคะโงะอิ อูซุชะะ โนะ ทะกิโนะโยะริ (淀鯉出世滝徳)	ค.ศ.1708	56
12	ฉินจู ยะอิยะ วะ โคริ โนะ ทซุอิตะชิ (心中刃は氷の朔日)	ค.ศ.1709	57
13	เมะอิโคะ โนะ อิเกียะกุ (冥途の飛脚)	ค.ศ.1711	59
14	อิมะมิยะ โนะ ฉินจู (今宮の心中)	ค.ศ.1711	59
15	ยูจิริ อะวะะ โนะ นะรุโตะ (夕霧阿波鳴渡)	ค.ศ.1712	60
16	นะกะมะชิ อนนะ ฮะระกิริ (長町女腹切)	ค.ศ.1712	60
17	คะอิเกียวจิ มุกะฉิ โกะ โยะมิ (大経師昔暦)	ค.ศ.1715	63
18	อิคุตะมะ ฉินจู (生玉心中)	ค.ศ.1715	63
19	ยะริ โนะ กนสะกะชะเนะ คะคะบิระ (鍵の権三重帷子)	ค.ศ.1717	65
20	ยะมะสะกิ โยะจิเบ เนะบิชิ โนะ คะโคะมะทซุ (山崎与次兵衛寿の門松)	ค.ศ.1718	66

ตารางที่ 1 (ต่อ) รายชื่อบทละคร โจริ ประเภทเซวะ โมะ โนะ
ผลงานการประพันธ์ของชิกะมะทงุ มนสะเอะมอน

ที่	ชื่อ	ปีที่จัดแสดง ครั้งแรก	อายุ ผู้ประพันธ์
21	สะกะตะ โคะ โอะโร นะมิมะกุระ (博多小女郎波枕)	ค.ศ.1718	66
22	ฉินจู เท็น โนะ อะมิจิมะ (心中天の綱島)	ค.ศ.1720	68
23	อนนะ โคะโระฉิ อะบุระ โนะ จิโงะกุ (女殺油地獄)	ค.ศ.1721	69
24	ฉินจู โยะอิโกฉิน (心中宵庚申)	ค.ศ.1722	70

เมื่อพูดถึงบทละคร โจริ ประเภทเซวะ โมะ โนะของชิกะมะทงุ บุคคลทั่วไปที่เคยอ่านหรือเคยชมผลงานการแสดงที่ใช้บทละครประเภทดังกล่าวโดยส่วนใหญ่ มักจะนึกไปถึงเรื่องราวความรักของหญิงชายที่ไม่สมหวัง ซึ่งก็ไม่น่าแปลกใจเลย เพราะบทละครเซวะ โมะ โนะที่มีชื่อเสียงโด่งดังเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไปในปัจจุบัน ล้วนแล้วแต่เป็นผลงานที่แสดงภาพเรื่องราวรักใคร่ของหญิงชายอย่างชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องโชะเนะสะกิ ฉินจู และฉินจู เท็น โนะ อะมิจิมะ ที่เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับความรักอันเต็มไปดด้วยอุปสรรคของหญิงชาย จนคู่รักทั้งสองต้องตัดสินใจฆ่าตัวตายกันในตอนจบของเรื่อง เรื่องเมะอิโคะ โนะ อิเกะกุ ที่ชายหนุ่มร้านม้าเร็วแอบเอาเงินของลูกค้ามาใช้ไถ่ตัวหญิงคนรักแล้วหนีไปด้วยกัน หรือเรื่องคะอิเกะจิ มุกะฉิ โคะโยะมิ ที่นายจ้างหญิงเกิดมีความสัมพันธ์กับลูกจ้างหนุ่มโดยไม่ได้ตั้งใจ แต่ก็เป็นที่เหตุให้ทั้งสองคนต้องหนีไปใช้ชีวิตอยู่ด้วยกัน จนถูกทางการจับได้ในที่สุด

ผู้ศึกษาบทละครประเภทเซวะ โมะ โนะของชิกะมะทงุโดยส่วนใหญ่ ศึกษาบทละครในแงุ่มที่เกี่ยวเนื่องกับเรื่องราวความรักของหญิงชาย และความขัดแย้งระหว่างความรักกับหน้าที่ที่พึงปฏิบัติ หรือที่ภาษาญี่ปุ่นเรียกว่า กิริ (義理) เท่านั้น แต่เมื่อผู้วิจัยได้ศึกษาประวัติของชิกะมะทงุพบว่าช่วงเวลาที่ยังมีชีวิตประพันธ์ผลงานประเภทเซวะ โมะ โนะ อยู่ในช่วงที่ชิกะมะทงุมีอายุ 51 ปี - 70 ปี ดังแสดงในตารางข้างบน ซึ่งไม่น่าจะเป็นช่วงอายุที่บุคคลจะให้ความสนใจกับเรื่อง

* กิริ หมายถึง หน้าที่ที่บุคคลพึงปฏิบัติ ทั้งต่อบุคคลอื่นและต่อสังคม ความขัดแย้งระหว่างกิริ และ นิโนโจ (人情) (ความรู้สึกภายในใจ) เป็นลักษณะเด่นในผลงานการประพันธ์ของชิกะมะทงุ

ความรักระหว่างหญิงชายมากมาย จนสามารถประพันธ์ผลงานออกมาได้เป็นจำนวนมากถึง 24 เรื่อง
เลข นอกจากนั้นหลังจากผู้วิจัยได้อ่านผลงานเซวะวะโมะโนะ ทั้ง 24 เรื่องแล้ว ผู้วิจัยยังพบว่า
นอกจากเรื่องความรักระหว่างหญิงชายอันเป็นโครงเรื่องหลัก สิ่งที่ปรากฏอยู่ในผลงานหลายเรื่อง
ทั้งยังก่อให้เกิดความรู้สึกประทับใจ มิได้ยิ่งหย่อนไปกว่าความประทับใจที่มีต่อความรักของหญิง
ชายก็คือ บทบาท และบทบรรยายความรู้สึกของตัวละครพ่อแม่ลูก

แต่ก็น่าแปลกใจว่ามีนักวิชาการให้ความสนใจกับเรื่องนี้ค่อนข้างน้อย โดยนักวิชาการที่ได้
วิจัยเรื่องเกี่ยวกับตัวละครพ่อแม่ลูก ในผลงานประเภทเซวะวะโมะโนะของชิกะมะทซุเอาไว้อาอิ
ฉิมิระเซะ ฮิโระมิ (白瀬浩司)¹ Myung Jen Sook (明真淑)² วะกะทซุกิ ชะซุชะรุ (若月保治)³
ศึกษาเรื่องความกตัญญูของลูก ฮิระตะ ชุมิโกะ (平田澄子)⁴ ศึกษาลักษณะบทบาทตัวละคร “พ่อ”
ในผลงานระยะหลังนับตั้งแต่เรื่อง เมะอิโคะ โนะ ฮิเกะกุ เป็นต้นไป และในจำนวนนี้มีเพียง
วะกะทซุกิ ชะซุชะรุ⁵ เพียงคนเดียว ที่ได้ศึกษาตัวละครพ่อแม่ลูกเอาไว้ในงานวิจัยเดียวกัน แต่ก็
เพียงการพูดถึงความรักระหว่างพ่อแม่ลูกในแง่ที่ขัดแย้งกับกิริเท่านั้น ไม่ได้กล่าวถึงในแง่มุมอื่น
อาทิ บทบาทของพ่อแม่ที่มีต่อการดำเนินชีวิตของลูก ฯลฯ

ในบทละคร โจรุริ ประเภทเซวะวะโมะโนะทั้ง 24 เรื่องของชิกะมะทซุ ปรากฏพฤติกรรมของ
พ่อแม่ต่อลูก และพฤติกรรมของลูกต่อพ่อแม่ในหลากหลายลักษณะ อาทิ พ่อแม่มีบทบาทเกี่ยวกับ
การเลือกคู่ครองของลูก ลูกกล่าวถ้อยคำแสดงความสำนึกในบุญคุณพ่อแม่ หรือแสดงความเป็นห่วง
พ่อแม่ก่อนฆ่าตัวตายคู่ พ่อแม่ตามหาลูกซึ่งจากกันไปนานให้กลับมาอยู่ด้วยกันพร้อมหน้าพร้อมตา
อีกครั้ง เป็นต้น แต่พฤติกรรมระหว่างพ่อแม่ลูกที่ผู้วิจัยมีความสนใจมากที่สุดก็คือ พฤติกรรมของ
พ่อแม่ต่อลูกที่ได้กระทำผิดกฎหมาย และพฤติกรรมของลูกที่ได้กระทำผิดกฎหมายต่อพ่อแม่ ซึ่ง
นักวิชาการได้จับบทละครที่ตัวละครเอกได้กระทำผิดกฎหมายดังกล่าว ให้อยู่ในบทละครกลุ่ม

¹ 白瀬浩司, “近松心中物における〈孝〉の論理—『心中宵庚申』を中心に,” 解釈 34-8
(8月1988):38-44.

² 明真淑, “近松の浄瑠璃における「孝」の様相,” 伝統と創造 (3月1996):140-159.
明真淑, “近松世話浄瑠璃に見る「孝」の情,” 日本歌謡研究 (12月1989):48-53.

³ 若月保治, 近松人形浄瑠璃の研究 (東京: クレス出版, 1998) (若月保治浄瑠璃著作集; 1),
pp. 155-169.

⁴ 平田澄子, “近松後期の世話物をめぐって—父親役形成についての試論—,” 近松論集
(6月1978):13-26.

⁵ 若月保治, 近松人形浄瑠璃の研究, pp. 196-208.

โอบะบะทซุโอบะโนะ (処罰物) * ผู้วิจัยพบว่าจากบทละครกลุ่มโอบะบะทซุโอบะโนะ จำนวน 5 เรื่อง มีเรื่องที่ปรากฏบทบาทของตัวละครพ่อแม่และตัวละครลูกเป็นจำนวนถึง 4 เรื่อง** โดยตัวละครพ่อแม่มีพฤติกรรมที่เต็มเปี่ยมไปด้วยความหวังดีต่อลูก พยายามช่วยเหลือไม่ให้ลูกถูกลงโทษ ส่วนตัวละครลูกมีพฤติกรรมไม่ทำตามคำสั่งสอนของพ่อแม่ จนในที่สุดก็ต้องพบจุดจบอันเลวร้าย นอกจากนี้ในบทละครกลุ่มนี้ยังแสดงพฤติกรรมที่น่าสนใจอื่นอีก อาทิ การไม่ออกมาพบหน้าพ่อระหว่างที่ถูกทางการตามจับ แม้จะอยากพบใจแทบขาด การฝากเงินไว้กับคนอื่นให้ลูกใช้จ่ายโดยไม่ให้ด้วยตนเอง ฯลฯ

พฤติกรรมระหว่างพ่อแม่ลูกนี้ นอกจากจะแสดงทัศนคติที่ซิกะมะทซุมีต่อความสัมพันธ์พ่อแม่ลูกแล้ว ผู้วิจัยวิเคราะห์ว่ายังน่าจะมีส่วนช่วยเพิ่มความเป็นโศกนาฏกรรมให้แก่เนื้อเรื่องให้มีมากยิ่งขึ้น ดังที่อริสโตเติล (Aristotle)*** ได้กล่าวถึงอารมณ์แบบแตรเจดี (tragedy)¹ เอาไว้ในตอนหนึ่งในทฤษฎีการละครของเขาว่า หากเหตุการณ์ที่น่าเศร้าสลดเกิดขึ้นในระหว่างบุคคลที่ใกล้ชิดสนิทสนมและรักใคร่ยึดติดต่อกันและกัน อาทิ พี่น้อง พ่อลูก แม่ลูก ฯลฯ จะทำให้ผู้ชมเกิดความสงสารเพิ่มมากขึ้น ซึ่งเหตุการณ์เช่นนี้เป็นเหตุการณ์ที่ควรจะต้องใส่ลงไว้ในแตรเจดี⁶ และเมื่อผู้ชมเกิดอารมณ์สงสารสะเทือนใจไปกับภาพความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่ลูกดังกล่าว ก็อาจจะทำให้ผู้ชมหญิงชายที่กำลังจะกระทำผิดหรือคิดจะกระทำผิดได้ยั้งคิด ซึ่งนี่อาจจะเป็นจุดประสงค์แท้จริงที่นัก

* โอบะบะทซุโอบะโนะ คือ ชื่อกลุ่มบทละครที่ตัวละครเอกได้กระทำการ อันส่งผลให้ตัวละครนั้น ๆ ต้องถูกลงอาญา บทละครประเภทเซวะวะโอบะโนะของซิกะมะทซุ สามารถแบ่งออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่ ฉินจูโอบะโนะ (心中物) คันทซุโอบะโนะ (姦通物) คะโกโอบะโนะ (仮構物) และโอบะบะทซุโอบะโนะ คุราชะเอียคที่หน้า 9-10

** บทละครกลุ่มโอบะบะทซุโอบะโนะเรื่องที่ไม่ปรากฏตัวละครพ่อแม่คือเรื่องโยะโคะโงะอิ มุซเซะ โนะ ทะกิโนะโอบะริ จัดแสดงครั้งแรกในปี ค.ศ. 1708 เป็นบทละครที่เป็นเรื่องราวของชายหนุ่มลูกเศรษฐี ที่หลังจากพ่อแม่ตาย ได้ใช้ชีวิตอย่างเสเพลในสำนักคณิกาจนหมดสิ้นทรัพย์สิน สุดท้ายได้รับการช่วยเหลือจากอดีตลูกน้อง แต่ด้วยความเข้าใจผิด ทำให้ลงมือฆ่าน้องชายของลูกน้องผู้นั้นเสียชีวิต

*** อริสโตเติล (ปี 384 - 322 ก่อนคริสตกาล) เป็นนักปรัชญากรีกโบราณ ศิษย์ของเพลโต (Plato) ก่อตั้งสำนักสอนปรัชญาที่เอเธนส์ (Athens) งานนิพนธ์และปาฐกถาของเขามีเนื้อหาครอบคลุมหลากหลายสาขา วิชา อาทิ จริยศาสตร์ ธรรมชาติวิทยา รัฐประศาสนศาสตร์ กวีนิพนธ์ ฯลฯ

¹ แตรเจดี ใช้ทับศัพท์ตามผู้แปลหนังสือเรื่องประพันธ์ศิลป์ของอริสโตเติล ซึ่งได้ให้เหตุผลไว้ว่า แม้บางครั้งมีผู้แปลศัพท์คำนี้ว่า โศกนาฏกรรม แต่เนื่องจากแตรเจดีมีลักษณะพิเศษหลายประการยิ่งไปกว่าเป็นละครที่เป็นเรื่อง "โศก" หรือจบลงด้วยความโศกเศร้าเท่านั้น จึงใช้ทับศัพท์ลงชื่อว่าแตรเจดี

⁶ นพมาศ ศิริเกษ, ประพันธ์ศิลป์ของอริสโตเติล (กรุงเทพฯ : ภาควิชาศิลปการละคร คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528), หน้า 39.

ประพันธ์ด้วยชราอย่างชิกะมะทซุ ต้องการสื่อให้ผู้ชมละครหุ่นโจรริในสมัยเอโดะได้รับรู้ก็เป็นได้ ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาเรื่องดังกล่าวนี้อย่างลึกซึ้ง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. วิเคราะห์พฤติกรรมของพ่อแม่ที่ปฏิบัติต่อลูกซึ่งทำผิดกฎหมายในบทละคร โจรริกลุ่ม โฉะบะทซุ โมะ โนะ ของชิกะมะทซุ มนสะเอะมน นักประพันธ์บทละคร โจรริและคาบูกิที่มีชื่อเสียง สมัยเอโดะ (ค.ศ.1603-1867)
2. วิเคราะห์พฤติกรรมของลูกผู้ทำผิดกฎหมายที่ปฏิบัติต่อพ่อแม่ในบทละคร โจรริกลุ่ม โฉะบะทซุ โมะ โนะ ของชิกะมะทซุ มนสะเอะมน
3. วิเคราะห์ความเป็นโสกนาฏกรรมของบทละครที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของตัวละคร พ่อแม่ลูกในบทละครดังกล่าวข้างต้น

สมมติฐานของการวิจัย

พฤติกรรมของลูกที่ไม่เชื่อฟังคำสั่งสอนของพ่อแม่เป็นเหตุให้มีจุดจบที่น่าเศร้าและ พฤติกรรมของพ่อแม่ที่พยายามปกป้องและช่วยเหลือลูกที่ทำผิดกฎหมายเพิ่มความเป็น โสกนาฏกรรม ให้แก่บทละครมากยิ่งขึ้น

ขอบเขตของการวิจัย

ศึกษามบทละครโจรริ ประเภทเซวะวะ โมะ โนะ กลุ่มโฉะบะทซุ โมะ โนะ ของ ชิกะมะทซุ มนสะเอะมน ตามหลักการแบ่งกลุ่มในหนังสือรวมเล่มวรรณคดีโบราณญี่ปุ่น เล่มที่ 74 และ 75 ของสำนักพิมพ์ไฉงกัน (小学館) ฉบับพิมพ์ปี ค.ศ. 1997⁷ และ ค.ศ.1998⁸ ตามลำดับ โดยเลือก ศึกษาเฉพาะเรื่องที่ปรากฏบทบาทของตัวละครพ่อแม่ และตัวละครลูก ซึ่งมี 4 เรื่อง จากจำนวน ทั้งหมด 5 เรื่อง ดังนี้

⁷ 近松門左衛門[著]/鳥越文蔵[ほか]校注・訳. 冥途の飛脚: 忠兵衛梅川/女殺油地獄/丹波与 作待夜のこむろぶし/長町女腹切ほか (東京: 小学館, 1997) (新編日本古典文学全集:74, 近松門左衛門集:1).

⁸ 近松門左衛門 [著]/鳥越文蔵 [ほか] 校注・訳. 曾根崎心中/高野山女人堂心中/万年草/心中 宵庚申/大経師昔暦/鐘の権三重帷子ほか (東京: 小学館, 1998) (新編日本古典文学全集:75, 近松門左衛門集:2).

1) โกะจูเน็งกิ อุตะเน็มบุทซุ	จัดแสดงครั้งแรกในปี ค.ศ. 1707
2) เมะอิโคะ โนะ อิเกยะกุ	จัดแสดงครั้งแรกในปี ค.ศ. 1711
3) ฮะกะตะ โคะโจะโร นะมิมะกุระ	จัดแสดงครั้งแรกในปี ค.ศ. 1718
4) อนนะ โคะโระฉิ อะบุระ โนะ จิโงะกุ	จัดแสดงครั้งแรกในปี ค.ศ. 1721

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. บทละครที่นำมาใช้ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้อ้างอิงจากหนังสือรวมเล่มวรรณคดีโบราณ ญี่ปุ่นเล่มที่ 74 ของสำนักพิมพ์ไฉงกักกัน (小学館) ฉบับพิมพ์ปี ค.ศ. 1997
2. คำภาษาญี่ปุ่นที่ปรากฏในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะใช้การถอดเสียงด้วยอักษรภาษาไทยตามหลักการถอดเสียงในภาคผนวก โดยจะวงเล็บอักษรภาษาญี่ปุ่นไว้ในวงเล็บข้างหลัง และหากมีการใช้คำหรือข้อความนั้นในบทเดียวกันอีกจะใช้วิธีการเขียนด้วยอักษรภาษาไทยเท่านั้น
3. ตัวอย่างจากบทประพันธ์ที่นำมาอ้างอิงในวิทยานิพนธ์ จะเขียนเป็นแนวนอน ละอักษรกำกับเสียงฟูริงนะ ละอักษรบอกจังหวะ ที่เขียนกำกับไว้ในต้นฉบับเดิม แต่จะยังคงเครื่องหมาย , . และ ° เหมือนต้นฉบับเดิมทั้งหมด โดยจะถอดเสียงด้วยอักษรโรมะจิ และแปลความหมายเป็นภาษาไทย
4. การแปลบทละครที่ขกมาอ้างอิงในวิทยานิพนธ์ จะแปลโดยอ้างอิงตามคำแปลภาษาญี่ปุ่นปัจจุบัน ซึ่งนักวิชาการได้ตีความเอาไว้ในหนังสือรวมเล่มวรรณคดีโบราณญี่ปุ่นเล่มที่ 74 ของสำนักพิมพ์ไฉงกักกัน (小学館) ฉบับพิมพ์ปี ค.ศ. 1997 และจะถ่ายถอดเฉพาะเนื้อหาเท่านั้น ไม่แปลรวมถึงศิลปะการเล่นคำแต่ประการใด

คำนิยามศัพท์เฉพาะ

กาบุกิ (歌舞伎) คือ การแสดงละครเวที ที่มีต้นกำเนิดมาจากการขับร้องและรำรำ เมื่อประมาณปีค.ศ. 1603 แล้วได้รับการพัฒนาเรื่อยมา จนกระทั่งได้รับความนิยมอย่างสูงสุดในสมัยเอโดะ (ค.ศ. 1603-1867) ถือเป็นศิลปะประจำชาติแขนงหนึ่งของญี่ปุ่น ปัจจุบันใช้นักแสดงชายล้วน

โจรุริ (浄瑠璃) คือ การแสดงละครหุ่น อันมีองค์ประกอบ 3 ส่วน คือ การพากย์ การเล่นเครื่องดนตรีซามิเซ็น และการเชิดหุ่นขนาดใหญ่ เริ่มต้นมีมาตั้งแต่ราวต้นศตวรรษที่ 17 ต่อมาประมาณกลางสมัยเมจิ (ค.ศ. 1868-1912) ได้ใช้ชื่อเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า บุนระบุ (文楽)

จิตรโอโมะโนะ (時代物) คือ ชื่อเรียกประเภทของบทละครโจรริ คาบูกิ นิยาย หรือวรรณกรรมอื่น ๆ ที่เขียนขึ้นโดยใช้เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะเรื่องการทำสงครามของนักรบ เป็นแหล่งข้อมูล

เซวะโมะโนะ (世話物) คือ ชื่อเรียกประเภทของบทละครโจรริ คาบูกิ นิยาย หรือวรรณกรรมอื่น ๆ ที่เขียนขึ้นโดยใช้เรื่องที่กำลังเป็นที่กล่าวขวัญถึงกันในหมู่ชาวบ้านทั่วไป อาทิ การฆ่าตัวตายคู่ การปล้นจี้ การยกพวกตีกัน ฯลฯ เป็นแหล่งข้อมูล

ฉินจูโมะโนะ (心中物) คือ ชื่อเรียกบทละครโจรริ หรือคาบูกิ ที่ปรากฏการฆ่าตัวตายคู่ของตัวละครเอกฝ่ายชาย และตัวละครเอกฝ่ายหญิงในตอนจบ ไม่ว่าจะเนื่องด้วยเหตุผลด้านความรัก ศีลธรรม สภาพทางเศรษฐกิจ หรืออื่นใดก็ตาม บทละครโจรริ กลุ่มฉินจูโมะโนะ ที่เป็นผลงานการประพันธ์ของชิกะมะทซุมิทั้งหมด 11 เรื่อง ได้แก่

1) โชะเนะสะกิ ฉินจู	จัดแสดงครั้งแรกในปี ค.ศ.1703
2) ฉินจู นิมะอิ เอะโตะฉิ	จัดแสดงครั้งแรกในปี ค.ศ.1706
3) อุทซุกิ โนะ โมะมิจิ	จัดแสดงครั้งแรกในปี ค.ศ.1706
4) อุทซุกิ โนะ อิโรอะเงะ	จัดแสดงครั้งแรกในปี ค.ศ.1707
5) ฉินจู อะซะเนะ อิสุทซุ	จัดแสดงครั้งแรกในปี ค.ศ.1707
6) ฉินจู มั่นแน่นโซ	จัดแสดงครั้งแรกในปี ค.ศ.1709
7) ฉินจู อะฮิระ วะ โคริ โนะ ทซุอิตะชิ	จัดแสดงครั้งแรกในปี ค.ศ.1710
8) อิมะมิยะ โนะ ฉินจู	จัดแสดงครั้งแรกในปี ค.ศ.1711
9) อิคุตะมะ ฉินจู	จัดแสดงครั้งแรกในปี ค.ศ.1715
10) ฉินจู เท็น โนะ อะมิจิมะ	จัดแสดงครั้งแรกในปี ค.ศ.1720
11) ฉินจู โยะอิโกฉิน	จัดแสดงครั้งแรกในปี ค.ศ.1722

กันทซุโมะโนะ (姦通物) คือ ชื่อเรียกบทละครโจรริ หรือคาบูกิ ที่ตัวละครเอกฝ่ายหญิงหรือฝ่ายชาย มีความสัมพันธ์อันผิดศีลธรรมกับคนที่มิใช่คู่สมรสของตน บทละครโจรริ กลุ่มกันทซุโมะโนะที่เป็นผลงานการประพันธ์ของชิกะมะทซุมิทั้งหมด 3 เรื่อง ได้แก่

1) โชะริกะวะ นะมิ โนะ ทซุสุมิ	จัดแสดงครั้งแรกในปี ค.ศ.1707
2) คะอิกิยวจิ มุกะฉิ โกะโยะมิ	จัดแสดงครั้งแรกในปี ค.ศ.1715
3) อะริ โนะ กนสะกะซะเนะ คะตะบิระ	จัดแสดงครั้งแรกในปี ค.ศ.1717

โฉบปะทังชูโม่โนะ (処罰物) คือ ชื่อเรียกบทละครโจรริ หรือคาบูกิ ที่ตัวละครเอกได้กระทำกร อันส่งผลให้ตัวละครนั้น ๆ ต้องถูกลงอาญา บทละครโจรริ กลุ่มโฉบปะทังชูโม่โนะที่เป็นผลงานการประพันธ์ของซิกะมะทังชูมิทั้งหมด 5 เรื่อง ได้แก่

1) โกะจูเน็งกิ อุตะเน็มบุทชู	จัดแสดงครั้งแรกในปี ค.ศ.1707
2) โยะโคะโงะอิ ฌุซเซะ โนะ ทะกิโนะโยะริ	จัดแสดงครั้งแรกในปี ค.ศ.1708
3) มะอิโคะ โนะ ฮิกิยะกุ	จัดแสดงครั้งแรกในปี ค.ศ.1711
4) สะกะตะ โคะโงะโร นะมิมะกุระ	จัดแสดงครั้งแรกในปี ค.ศ.1718
5) อนนะ โคะโระฉิ อะบุระ โนะ จิโงะกุ	จัดแสดงครั้งแรกในปี ค.ศ.1721

กะโกโม่โนะ (仮構物) คือ ชื่อเรียกบทละครโจรริ หรือคาบูกิ ที่ประพันธ์ขึ้นจากจินตนาการ ไม่ได้ใช้เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงเป็นแหล่งข้อมูล บทละครโจรริ กลุ่มกะโกโม่โนะที่เป็นงานการประพันธ์ของซิกะมะทังชูมิทั้งหมด 5 เรื่อง ได้แก่

1) ชะทังชูมะ อุตะ	จัดแสดงครั้งแรกในปี ค.ศ.1704
2) ทัมบะ โนะ โยะชะกุ มะชิยะ โนะ โคะมุโระบุฉิ	จัดแสดงครั้งแรกในปี ค.ศ.1708
3) ยูริ อะวะะ โนะ นะรุโตะ	จัดแสดงครั้งแรกในปี ค.ศ.1712
4) นะกะมะชิ อนนะ สะระกิริ	จัดแสดงครั้งแรกในปี ค.ศ.1712
5) ยะมะสะกิ โยะจิเบ เนะบิกิ โนะ คะ โคะมะทังชู	จัดแสดงครั้งแรกในปี ค.ศ.1718

โศกนาฏกรรม หมายถึง วรรณกรรมโดยเฉพาะประเภทละครที่ลงท้ายด้วยความเศร้าหรือไม่สมหวัง ตัวเอกในเรื่องจะตายในที่สุด เช่น เรื่องลิลิตพระลอ สาวเครือฟ้า โรมิโอ-จูเลียต โดยปริยายหมายถึง เรื่องราวหรือเหตุการณ์ต่างๆ ไปที่เป็นเรื่องเศร้าสลดใจ เช่น ชีวิตของเขาเป็นเหมือนโศกนาฏกรรม เกิดในตระกูลเศรษฐี แต่สุดท้ายต้องตายอย่างยาก

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เข้าใจพฤติกรรมของตัวละครพ่อแม่ลูกในบทละคร โจรริกลุ่มโฉบปะทังชูโม่โนะของซิกะมะทังชู มนสะอะเมน อันจะเป็นประโยชน์ในการศึกษาผลงานเรื่องอื่นของซิกะมะทังชูต่อไป
2. เข้าใจวิธีการสร้างสรรค์บทละครให้มีความเป็น โศกนาฏกรรมของซิกะมะทังชู มนสะอะเมน อีกวิธีหนึ่ง ซึ่งเกิดจากการใช้พฤติกรรมของพ่อแม่ลูกมาเป็นองค์ประกอบ

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาบทละครที่ปรากฏความสัมพันธ์ของพ่อแม่ลูกทั้ง 4 เรื่อง รวมทั้งเอกสารที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยโดยละเอียด
2. จัดระเบียบข้อมูลและวิเคราะห์พฤติกรรมของพ่อแม่ที่ปฏิบัติต่อลูก พฤติกรรมของลูกที่ปฏิบัติต่อพ่อแม่ รวมถึงความเป็นโศกนาฏกรรมของบทละครที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของตัวละครพ่อแม่ลูกในบทละครดังกล่าว
3. เสนอผลการศึกษาค้นคว้าแบบพรรณนาวิเคราะห์

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาบทละครของซึกะมะทซุ มนสะเอะมอน ในด้านที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์พ่อแม่ลูกที่มีมาก่อนหน้านี้ โดยมากเป็นการศึกษาเรื่องความขัดแย้งที่ทำให้ตัวละครเอกไม่สามารถแสดงความกตัญญูต่อพ่อแม่ได้ ที่สำคัญได้แก่

ฉิมระเซะ ฮิโระฉิม ศึกษาแนวคิดเรื่องความกตัญญูในบทละครประเภทมินงูโอะโนะ จากเรื่องฉิมงู โยะอิโกฉิมิน โดยกล่าวว่า แนวคิดความกตัญญูในเรื่องนี้นั้น เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งให้เนื้อเรื่องดำเนินไปถึงตอนจบ กล่าวคือความขัดแย้งระหว่างความกตัญญูต่อแม่บุญธรรม และสัญญาที่ได้ให้ไว้กับพ่อตาของฮัมเบ (半兵衛) ตัวละครเอกฝ่ายชาย ได้ส่งผลให้ฮัมเบต้องชวนชิโยะ (ちよ) ตัวละครเอกฝ่ายหญิงผู้เป็นภรรยาไปฆ่าตัวตายคู่ในที่สุด นอกจากนั้นยังได้ยกตัวอย่างผลงานประเภทมินงูโอะโนะอีก 2 เรื่อง อันได้แก่ ฉิมงู นิเมะอิ เอะโตะฉิม และ อุทซุกิ โนะ โนะมิจิ โดยกล่าวว่า จุดร่วมของแนวคิดเรื่องความกตัญญู ใน 3 เรื่องนี้ ก็คือ

- 1) ตัวละครเอกตกอยู่ในสภาพที่ไม่สามารถตอบแทนบุญคุณ (อกตัญญู) พ่อแม่บุญธรรมของตน หรือพ่อแม่ของคู่ชีวิต ซึ่งมีพระคุณกับตัวละครเอกมาก
- 2) ตัวละครเอกรู้ตัวในความอกตัญญูของตัวเอง แต่ไม่ยอมต่อสู้ หรืออธิบายให้ผู้มีพระคุณเหล่านั้นฟังว่าเกิดอะไรขึ้นกับตัวเอง
- 3) เหตุการณ์ที่เกี่ยวกับความกตัญญูนี้ นำตัวละครเอกไปสู่ความตาย

นอกจากนั้น ยังได้ยกตัวอย่างที่กล่าวถึงความกตัญญูในบทละครประเภทมินงูโอะโนะเรื่องอื่นมาไว้ด้วย เพื่อตอบข้อให้เห็นว่าตัวละครเอกในบทละครประเภทมินงูโอะโนะของซึกะมะทซุนั้น ได้ให้ความสำคัญแก่ความกตัญญู และการตอบแทนบุญคุณจริง ๆ⁹

⁹ 白瀬浩司, “近松心中物における〈孝〉の論理—『心中宵庚申』を中心に,” 解釈

Myung Jen Sook ศึกษาแนวคิดเรื่องความกตัญญูในบทละครโจรริชของซิกะมะทซุ ทั้งประเภทเซวะโมะโนะ และจิคะอิโมะโนะ โดยกล่าวว่า ในเซวะโมะโนะ แนวคิดเรื่องความกตัญญู จะปรากฏอยู่ในลักษณะของภาพลักษณ์ตัวละครเสียมากกว่า ไม่มีความเกี่ยวข้องกับการดำเนินเรื่อง ต่างจากจิคะอิโมะโนะ ที่แนวคิดเรื่องความกตัญญูมีความเกี่ยวข้องกับการดำเนินเรื่อง โดยได้แบ่งประเภทของเรื่องที่มีแนวคิดเรื่องความกตัญญูเข้าไปเกี่ยวข้องออกเป็น 4 ประเภทดังต่อไปนี้

1. เรื่องที่มี ความกตัญญู ขัดแย้งกับ ความกตัญญู
2. เรื่องที่มี ความกตัญญู ขัดแย้งกับ ความจงรักภักดี
3. เรื่องที่ ความกตัญญู กับความจงรักภักดี เป็นหนึ่งเดียวกัน
4. เรื่องที่มี ความกตัญญู เป็นเพียงภาพลักษณ์ของตัวละครเท่านั้น

พร้อมยกตัวอย่างประกอบในแต่ละประเภท และกล่าวสรุปตอนท้ายว่า แนวคิดเรื่องความกตัญญูที่ปรากฏในเซวะโมะโนะ เป็นความกตัญญูที่เป็นความรู้สึกตามธรรมชาติของมนุษย์ ต่างจากความกตัญญูที่ปรากฏในจิคะอิโมะโนะ ที่มีทั้งความกตัญญูที่เป็นความรู้สึกตามธรรมชาติของมนุษย์ และความกตัญญูตามหลักคำสอนในลัทธิขงจื้อ ซึ่งมีปัจจัยภายนอกเข้ามาบีบบังคับให้ต้องเป็นไปเช่นนั้น แต่ที่ทั้งเซวะโมะโนะ และจิคะอิโมะโนะ มีลักษณะเหมือนกันก็คือ การเป็นภาพสะท้อนสังคมในสมัยกินเซะอิ (近世)^๙ ที่มีหลักคำสอนในลัทธิขงจื้อฝังรากลึกอยู่ และการเป็นภาพสังคมในอุดมคติของซิกะมะทซุ^{๑๐}

นอกจากนั้น Myung Jen Sook ยังศึกษาแนวคิดเรื่องความกตัญญูในวรรณกรรมเรื่องมินซง (沈清伝)^{๑๑} อันเป็นวรรณกรรมซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นตัวแทนของวรรณกรรมที่แสดงแนวคิดเรื่องความกตัญญูของเกาหลี เปรียบเทียบกับแนวคิดเรื่องความกตัญญู ที่ปรากฏในบทละครประเภทเซวะโมะ โนะ ของซิกะมะทซุ โดยกล่าวว่าความกตัญญูที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่อง มินซง และวรรณกรรมที่เกี่ยวกับความกตัญญูของเกาหลีส่วนใหญ่ เป็นลักษณะความกตัญญูที่ผู้ประพันธ์ได้สร้างสรรค์ให้เกิดความงดงามขึ้นมา โดยผ่านการกระทำที่ต้องเสียสละอย่างใหญ่หลวงของลูกต่างกับภาพความกตัญญูในบทละครประเภทเซวะ โมะ โนะ ของซิกะมะทซุ ที่โดยส่วนใหญ่แนวคิดเรื่องความกตัญญูจะปรากฏให้เห็นในลักษณะของลูกอกตัญญูเสียมากกว่า แต่สิ่งที่ถือได้ว่าเป็น

^๙ สมัยกินเซะอิ โดยทั่วไปหมายถึง สมัยเอโดะ (ค.ศ.1603-1867) และหมายความรวมถึง สมัยอะสุชิโมะโมะยะมะ (安土桃山 : ค.ศ.1573-1598 หรือ ค.ศ.1568 - 1600) ด้วย

^{๑๐} 明真淑, “近松の浄瑠璃における「孝」の様相,” 伝統と創造: 140-159.

^{๑๑} “มินซง” เป็นเสียงอ่านภาษาเกาหลี ซึ่งผู้เขียนบทความระบุไว้ในบทความ

เอกลักษณ์ของการประพันธ์เกี่ยวกับแนวคิดเรื่องความกตัญญูของซิกะมะทซุก็คือ การประพันธ์บท
 ด่ายทอดความรู้สึกของลูกที่มีต่อพ่อแม่ออกมาจากส่วนลึกภายในจิตใจ ซึ่งทำให้แม้ตัวละครจะ
 ไม่ได้กระทำการอันใดที่ถือได้ว่าเป็นการเสียดสีอันยิ่งใหญ่เพื่อพ่อแม่ ก็ยังทำให้ผู้ชมสามารถรับรู้
 ถึงความกตัญญูที่ตัวละครนั้น ๆ มีได้เช่นเดียวกัน¹¹

วะกะทซุจิ ะซุชะรุ เขียนถึงแนวคิดเรื่องความกตัญญูในบทละครโจรริของ ซิกะมะทซุ
 เอาไว้ในบท “ซิกะมะทซุ โทะ ชูโกมิโซ” (近松と忠孝思想) ว่า สมัยเกินโรเกุเป็นสมัยที่
 แนวคิดเรื่องบูชิโด (武士道) และความกตัญญูมีอิทธิพลต่อผู้คนเป็นอย่างมาก ในบทละครโจรริ
 ของซิกะมะทซุนั้น ได้กล่าวถึงแนวคิดเรื่องความกตัญญู และความจงรักภักดีเอาไว้เช่นเดียวกัน โดย
 บทละครเรื่องที่สามารถเห็นแนวคิดที่ว่า “ความกตัญญูสำคัญเหนือสิ่งอื่นใด” ได้อย่างชัดเจน คือ
 นะกะมะชิ อนนะ ะระกะกิริ ะมะสะสะกิ โยะจิเบ เนะบิกิ โนะ ะโคะมะทซุ ะอิเกียวจิ มุกะมิ
 โกะโยะมิ และ ฉินจู โยะอิโกมิน พร้อมยกตัวอย่างประกอบ นอกจากนี้ยังกล่าวถึงเรื่อง อุทซุจิ
 โนะ โนะมิจิ อิมะมิยะ โนะ ฉินจู โยะนะสะสะกิ ฉินจู อุทซุจิ โนะ อิโรอะนะ และฉินจู ะชิยะ
 ะ โคริ โนะ ทซุอิตะชิ ว่าในตอนก่อนฆ่าตัวตาย ตัวละครเอกได้พร่ำพรรณนาถึงความรู้สึกกตัญญู
 ต่อผู้มีพระคุณ ะกะทซุจิยังได้กล่าวถึงผลงานที่มีบทพรรณนาถึงความกตัญญูต่อพี่สาวและพี่ชาย
 อีกด้วย โดยยกตัวอย่างเรื่อง โยะริกะวะ นะมิ โนะ ทซุสุมิ และอิคุตะมะ ฉินจูประกอบ ะกะทซุจิ
 กล่าวสรุปในตอนท้ายว่า ความกตัญญูที่ปรากฏในผลงานของซิกะมะทซุนั้น คือความกตัญญูที่คน ๆ
 นั้น สามารถพลีทุกสิ่งทุกอย่างได้เพื่อพ่อแม่ เพื่อครอบครัว แม้แต่การขายตัว โดยที่สังคมไม่ได้มอง
 เรื่องดังกล่าวในแง่ลบ กลับมองว่าเป็นสิ่งที่น่าชื่นชม และเจ้าตัวเองก็รู้สึกภูมิใจที่ได้ทำเช่นนั้น ส่วน
 ในเรื่องความจงรักภักดีนั้น ได้ยกตัวอย่างเรื่อง ทัมปะ โนะ โยะชะกุ มะชิยะ โนะ โคะมุโระบุมิ
 โยะโคะโงะอิ ุซุชะะ โนะ ทะกิโนะโยะริ ะอิเกียวจิ มุกะมิ โกะโยะมิ โกะจูเน็งกิ ุคะเน็มบุทซุ
 อนนะ โคะโระมิ ะบุระ โนะ จิโงะกุ ประกอบ โดยกล่าวว่าแนวความคิดเรื่องความจงรักภักดีนั้น
 ปรากฏให้เห็นทั้งในบทของตัวละครที่เป็นชนชั้นนักรบ และชนชั้นชาวเมือง¹²

นอกจากนั้นวะกะทซุจิ ะซุชะรุ ยังได้เขียนถึงแนวคิดเรื่องความรักของพ่อแม่ลูก ในบท
 ละครโจรริของซิกะมะทซุเอาไว้ในบทชื่อ “กิริ โทะ โยะยะโกะ โนะ ะอิโง” (義理と親子の

¹¹ 明真淑, “近松世話浄瑠璃に見る「孝」の情,” 日本歌謡研究: 48-53.

• บูชิโด แปลเป็นภาษาไทยว่า วิถีทางของนักรบ เป็นหลักจริยธรรมที่นักรบญี่ปุ่นทุกคนจะต้องยึดและ
 ปฏิบัติตาม อาทิ การมีความซื่อสัตย์และจงรักภักดีต่อเจ้านาย การไม่เกรงกลัวความตาย สามารถเผชิญกับความ
 ตายได้ทุกเมื่อ การบังคับจิตใจของตัวเองได้ ฯลฯ

¹² 若月保治, 近松人形浄瑠璃の研究, pp. 155-169.

愛惜) ว่า ชิกะมะทซุเขียนถึงความรักของพ่อแม่ลูกที่มีความขัดแย้งกับกิริเอาไว้ในบทละครไม่น้อย โดยได้ยกตัวอย่างเรื่อง ทัมบะ โนะ โยะชะงุ มะชิยะ โนะ โคะมุโระบุมิ ยูจิริอะวะ โนะ นะรุโตะ ะมะสะกิ โยะจิเบ เนะบิกิ โนะ คะโคะมะทซุ ฉินจู โยะอิโกะฉิน ประกอบชุดผลงานประเภท เซวะวะโมะโนะ นอกจากนี้ยังกล่าวถึงผลงานที่ปรากฏภาพความรักของพ่อแม่ที่ชราแล้วต่อลูก โดยยกตัวอย่างเรื่องคะอิเกียวจิ มุกะฉิ โคะโยะมิ ะกะคะ โคะโจะโร นะมิมะกุระ อนนะ โคะโระฉิ ะบุระ โนะ จิโงะกุ และเมะอิโคะ โนะ อิเกียะกุ ประกอบ และกล่าวว่าชิกะมะทซุได้ถ่ายทอดภาพนี้ออกมาอย่างยอดเยี่ยม โดยส่วนที่เขียนถึงความรักของพ่อแม่ที่มีต่อลูกของเรื่องเหล่านี้มีลักษณะ คล้ายคลึงกันมาก จนอาจจะทำให้คิดได้ว่านั่นเป็นความรู้สึกของชิกะมะทซุของจริง ๆ ส่วนที่ คล้ายกันดังกล่าวคือ การที่พ่อและแม่มีความรักลูก แต่ไม่สามารถปฏิบัติตามความรู้สึกนั้นได้อัน เนื่องมาจากเหตุผลเรื่องกิริ เช่น ไม่สามารถออกไปพบหน้าลูกได้ ไม่สามารถให้เงินลูกอย่างเปิดเผย ได้ ฯลฯ ส่วนในผลงานประเภทจิคะอิโมะโนะ ได้ยกตัวอย่างเรื่อง เคะอิเซะอิ โยะฉิทซุนะ โยะมิ (傾城吉綱染み) ที่แม่เลี้ยงตัดขาดจากลูกแท้ ๆ เพื่อแสดงกิริต่อลูกเลี้ยง และเรื่องชะงะมิ นิ่วโค เซ็มบิกิ อินุ (相模入道千匹犬) ที่พ่อจำใจต้องตัดขาดจากลูกสาวเพื่อแสดงกิริ เป็นตัวอย่าง ประกอบ¹³

อิระตะ ชุมิโกะ ศึกษาลักษณะบทบาทตัวละคร “พ่อ” ในบทละครประเภทเซวะวะโมะโนะ ของชิกะมะทซุ ในช่วงปลาย (ตั้งแต่เรื่อง เมะอิโคะ โนะ อิเกียะกุ ถึง ฉินจู โยะอิโกะฉิน) โดยกล่าวว่า ลักษณะตัวละคร “พ่อ” ในบทละครช่วงนี้ มีลักษณะเต็มเปี่ยมไปด้วยความกรุณาปราณี โดยปรากฏการใช้คำว่า จิอิ (慈悲) เป็นคำบรรยายลักษณะของ “พ่อ” อยู่ในหลายตอน และหลาย เรื่อง ทั้งกล่าวต่อไปว่าลักษณะเช่นนี้เป็นลักษณะของตัวละคร “พ่อ” ที่ชิกะมะทซุได้สร้างสรรค์ ขึ้นมาใหม่ ตั้งแต่ประมาณช่วงปลายปีโฮะเอะอิ (宝永: ค.ศ.1704 - 1711) เนื่องจากในบทละคร คาบุกิและบทละครโจริริของคิ โนะ คะอิอิน (紀海音) “ ที่มีอิทธิพลต่องานของชิกะมะทซุนั้น ไม่ ปรากฏลักษณะแบบเดียวกันในตัวละคร “พ่อ” เลย จะมีก็เพียงแต่ลักษณะของ “พ่อ” ที่เป็นคนดี เท่านั้น ไม่ได้ออกมาแสดงความรู้สึกซึ่งกินใจเหมือนในผลงานของชิกะมะทซุ จึงกล่าวได้ว่า ลักษณะ “พ่อ” ที่เต็มเปี่ยมไปด้วยความกรุณาปราณี เป็นลักษณะตัวละครเฉพาะตัวของชิกะมะทซุ จริง ๆ ทั้งยังกล่าวต่อไปอีกว่า บทบาทของ “พ่อ” ที่มีลักษณะเช่นนี้ โดยส่วนใหญ่ปรากฏในองก์

¹³ Ibid. pp. 196-208.

* จิอิ หมายถึง ความเมตตากรุณา มุทิตา

** คิ โนะ คะอิอิน เป็นนักประพันธ์บทละครโจริริร่วมสมัยกับชิกะมะทซุ มีชีวิตอยู่ระหว่าง ค.ศ.1663-1742 ผลงานที่มีชื่อเสียงได้แก่ วังกิวะอะ โนะ มะทซุยะมะ (挽久末松山)

ที่ 3 อันถือเป็นองค์สำคัญของเรื่อง ทำให้เห็นได้ว่าชิกะมะทซุได้ให้ความสำคัญแก่บทบาทของตัวละคร “พ่อ” มาก นอกจากนั้นก็ได้อธิบายสรุปในตอนท้ายว่าบทบาทของ “พ่อ” ที่มีลักษณะนี้ เป็นลักษณะพิเศษของผลงานประเภทเซวะโมะโนะช่วงปลาย ที่เข้ามาแทนที่เรื่องความรักของหญิงชาย โดยจะสังเกตได้ว่าในช่วงดังกล่าว เรื่องราวความรักบริสุทธิ์ที่จบลงด้วยการฆ่าตัวตายของชายหญิงลดน้อยลง แต่จำนวนเรื่องที่ตัวละครเอกกระทำผิด และได้รับความกรุณาปราณีจากพ่อ กลับเพิ่มจำนวนมากขึ้น¹⁴

¹⁴ 平田澄子, “近松後期の世話物をめぐって—父親役形成についての試論—,” 近松論集: 13-26.